

TA'LIM METODLARIMING MAZMUNI VA MOHIYATI

Qo'qon davlat pedagogika insituti Tarix fakulteti 2-bosqich talabasi Vaxobov Shahbozbek Bobomurod o'g'li
@vaxobov_shaxboz. (90) 858-64-04

Anotatsiya: Hozirgi kun jahon pedagogika tizimida turli xil ta'lim metodlaridan foydalanilmoqda. Bu yahshi chunki ta'lim metodlarining bir biridan farqli bo'lgan shakllaridan foydalanish bu pedagog uchun ham o'quvchi uchun bir qator yengilliklarni beradi avvalo metodlar darsning sifatiga va uning qiziqarli bo'lishligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi shuningdek ularning har tomonlama yetuk bo'lishini taminlaydi. Ushbu maqolada ta'lim metodlarining mazmuni va bu metodlarning mohiyati yoritiladi, shuningdek qaysi metod darslarda ko'proq samara berishi asoslanadi.

Kalit so'zlar: ta'lim, metod, hikoya, suhbat, illustratsiya, denonatsiya, tushuntirish,

Metod deganda avvalo pedagog darsda qo'laydigan va darsni yuqori sifatli va qiziqarli bo'lishi uchun qo'llaydigan harakat va nazariy bilimlar tushuniladi, hozirgi davrda asosan qo'llaniluvchi metodlar bular; hikoya, suhbat, ma'ruza va tushuntirishdir. Avvalo asosiy metodlarning mazmuniga qisqacha to'xtalib o'tamiz.

Hikoya – o'qituvchi tomonidan mavzuga oid dalil, hodisa va voqealarning yaxlit yoki qismlarga bo'lib, tasviriy vositalar yordamida obrazli tasvirlash yo'li bilan ixcham, qisqa va izchil bayon qilinishi. Metodning samarasi ko'p jihatdan o'qituvchining nutq mahorati, so'zlarning o'z o'rnida, ifodali bayon qilishi, shuningdek, o'quvchilarning yoshi, rivojlanish darajasini inobatga olgan holda yondashuviga bog'liq. Shu bois hikoya mazmuni o'quvchilarning mavjud bilimlariga tayanishi, ularning kengaytirishga xizmat qilishi zarur. Hikoyaning axborotlar bilan boyitilishi maqsadga muvofiqdir. Hikoya qilinayotgan materialni saralash maxsus reja asosida amalga oshiriladi. O'qituvchi har bir darsda uning maqsadini aniq belgilab oladi, undagi asosiy tushunchalarga alohida urg'u berishga e'tiborini qaratadi.

Suhbat - savol va javob shaklidagi dialogik ta'lim metodi bo'lib, u fanga qadimdan ma'lum, hatto undan o'z faoliyatida Suqrot ham mohirona foydalangan. Suhbat ta'lim jarayonida ko'p funksiyalar (aqliy fikrlash, hozirjavoblik, muloqot madaniyati va boshqa sifatlarni shakllantiradi)ni bajaradi, ammo asosiysi o'quvchida taollikni yuzaga keltiradi. Suhbat - faoliyatni endigina boshlagan o'qituvchi uchun murakkab ta'lim metodi hisoblanadi, binobarin, savollarni tayyorlash, ularning ketma-ketligini ta'minlash ko'p vaqt talab etadi, uni tashkil etishda esa barcha o'quvchilarning diqqatini jalb etish talab qilinadi. O'qituvchi oddiy savollar berishi, o'quvchilarga ular yuzasidan batafsil o'ylash uchun vaqt ajratishi, o'quvchilarning

javoblarni esa diqqat bilan tinglashi, zarur o‘rinlarda ulami sharhlashi lozim. Shu bois suhbatda bilish deduktiv yoki induktiv yo‘l bilan amalga oshadi. Deduktiv suhbat o‘quvchilarga oldindan ma‘lum bo‘lgan qoidalar, tushunchalar, hodisalar, jarayonlar asosida tashkil etilib, o‘quvchilar tahlil yordamida xususiy xulosalarga keladilar. Suhbatning induktiv shaklida alohida dalillar, tushunchalarning tahlil asosida umumiy xulosaga kelinadi. Suhbat ko‘proq o‘quvchilarni yangi bilimlar bilan tanishtirish, bilimlarni tizimlashtirish va mustahkamlash, nazoratni tashkil etish hamda o‘zlashtirilgan bilimlarni tashxislashda ijobiy natijalarni beradi. Suhbat turli ko‘rinishlarda, ya‘ni, kirish, yakuniy, individual va guruhli suhbat tarzida tashkil etiladi.

Tushuntirish o‘quv materialini mazmunini isbot, tahlil, umumlashma, taqqoslash asosida bayon qilishdir. Bu metod hikoyaga nisbatan birmuncha keng qo‘llaniladi. Undan odatda, nazariy materiallar hamda murakkab masalalarni o‘rganishda foydalaniladi. Tushuntirish jarayonida o‘quv materialining bir qadar qiyin unsurlari ko‘zga tashlanadi va shu asosda materialning mohiyati ochib beriladi. Tushuntirish samarasi ko‘p hollarda o‘qituvchining ko‘rgazmali vositalardan oqilona foydalanishiga bog‘liq bo‘ladi.

Ma‘ruza - yirik hajmdagi o‘quv materialini og‘zaki bayon qilish metodi sanalib, uning o‘ziga xos xususiyatlari quyidagilardan iborat: qat‘iy mantiqiy ketma-ketlik, uzatilayotgan axborotlarning ko‘pligi, bilimlar bayonining tizimliliigi. Maktab ma‘ruzasi mazmunini murakab tizimlar, hodisalar, obyektlar, jarayonlar, ularning sababli-oqibatli bog‘lanishlari, qonun va qoidalar tashkil etadi. Shu bois ma‘ruza maktab sharoitida yuqori sinflardagina qo‘llaniladi. Chunki u butun dars jarayonini qamrab olishi mumkin. Ma‘ruza metodi tushuntirish va suhbatning asta-sekin kengayib borishidan vujudga keladi va bir vaqida o‘quvchilarni qisqacha yozib olish (konspektlash)ga o‘rgata boradi. Ta‘lim sifati va samaradorligini ta‘minlashda ko‘rgazmali metodlar ham alohida ahamiyatga ega. Tasvir (illyustratsiya) metodi namoyish metodiga chambarchas bog‘liq bo‘lsada, didaktikada alohida o‘rganiladi.

Illyustratsiya narsa, hodisalar va jarayonlarni ularning ramziy ko‘rinishlari - chizma, rasm, fotosurat, yassi modellar va boshqalar yordamida ko‘rsatishni taqozo etadi. Namoyish (demonstratsiya) metodi o‘rganilayotgan obyekt harakat dinamikasini ochib berishda qo‘l keladi va ayni chog‘da predmetning tashqi ko‘rinishi va ichki tuzilishi haqida to‘laqonli ma‘lumot berishda keng qo‘llaniladi. Tabiiy obyektlarni namoyish qilishda odatda uning tashqi ko‘rinishi (shakli, hajmi, miqdori, rangi, qismlari, ularning o‘zaro munosabatlari)ga e‘tibor qaratiladi, so‘ngra ichki tuzilishi yoki alohida xususiyatlarini o‘rganishga o‘tiladi. Ko‘rsatish ko‘p holatlarda o‘rganilayotgan obyektning subyekti yoki chizmasi yordamida kuzatiladi.

Amaliy metod - o‘zlashtirilgan bilimlarni amaliy masalalar yechimini topishga yo‘naltirilgan jarayonda qo‘llashni taqozo etadi. Bunda nazariy bilimlarni amaliyotda

qo'llash ko'nikmasi hosil qilinadi. Amaliy ishlar sinfda yoki tabiiy sharoitlar - maktab yer maydoni, issiqxona, geografik maydonlarda amalga oshiriladi. Ulami amalga oshirishda sodir etiladigan harakatlar o'qituvchi tomonidan nazorat qilinadi va zarur hollarda yo'riqnoma yoki maxsus ko'rsatmani o'quvchilar e'tiboriga havola etadi.

Xulosa qilib aytganda yuqorida aytib o'tilgan metodlarning har birining darsni mazmunli va samarali tashkil qilishda o'rni muhimdir. Metodlarning bir necha turidan foydalanish darsning qiziqarli bo'lishiga va o'quvchilarni darsga qiziqishi ortishiga olib keladi. Mening fikrimcha maktab ta'limiga keladigan bo'lsak unga ko'proq ma'ruza metodini kiritish mumkin va bu orqali o'quvchilarda yangi ma'lumotlarni ko'proq olish imkoniyati paydo bo'ladi, va bu orqali biz ta'lim tizimida ijobiy natijalarga erishishimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar.

- 1.Xodjayev B. Umumiy pedagogika.
- 2.Xoliqov A. Pedagogik mahurat.
- 3.Ochilov M. Muallim qalb memori.
- 4.Tolipob U. Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiya; nazariya va amaliyot.